

לאנשים עם מוחלות שכלית - מצווים ועושים?

רמב"ם הלכות עדות פרק י

הלכה א השוטה פסול לעדות מן התורה לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערום ומשבר כלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו ונמצאת דעתו משובשת תמיד בדבר מן הדברים, אף על פי שהוא מדבר ושואל כעניין בשאר דברים - הרי זה פסול ובכלל שוטים יחשב. הנכפה - בעת כפייתו פסול ובעת שהוא בריא כשר. ואחד הנכפה מזמן לזמן, או הנכפה תמיד בלא עת קבוע, והוא שלא תהיה דעתו משובשת תמיד, שהרי יש שם נכפים שגם בעת בריאותם דעתם מטרפת עליהם. וצריך להתיישב בעדות הנכפין הרבה.

הלכה ב הפתאים ביותר, שאין מכירין דברים שסותרין זה את זה, ולא יבינו ענייני הדבר כדרך שמבינין שאר עם הארץ, וכן המבוהלים והנחפזים בדעתם והמשתגעים ביותר - הרי אלו בכלל השוטים. ודבר זה לפי (מה) שיראה הדיין שאי אפשר לכוון הדעת בכתב.

• **מצוה השוטה פסול לעדות?**

• **מהו האדם המרכזי שמספיק על כשירותם של השוטה והפתי להעיד?**

• **מה ההבדל בין השוטה והנכפה לבין הפתי?**

האם יש הבדל גם בכשירותם לעדות?

ספר מאירת עיניים

הפתאים ביותר. זהו החילוק בין פתי לשוטה: שהשוטה דעתו היא משובשת ומטרפת לגמרי בדבר מהדברים, מה שאין כן פתי שאינו מטורף לגמרי בשום דבר. אבל מצד אחד הוא גרע מהשוטה, שהשוטה בשאר דברים הוא חכם כשאר בני אדם. והפתי הוא שאין לו שכל גמור, ואינו מבין שום דבר בדרך שמבינין אותו שאר בני אדם, ומשום הכי סיים וכתב דבכלל שוטה "יחשב", והיינו לדין פסול, אבל לאו שם שוטה עליו.

• **מהו ההבדל בין שוטה לפתי?**

• **מצוה יש מצוה לפתי לעומת השוטה?**

ר' יוסף מטרנאני (מהרי"ט)

ומה שכתב הרמב"ם בפרק ט' מהלכות עדות: 'הפתיים ביותר שאין מכירים דברים שסותרים זה את זה, ולא יבינו ענייני הדברים כדרך שמבינים שאר עם הארץ וכו', הרי אלו בכלל השוטים'... נראה דלא אמר כן אלא לעניין עדות שצריך להעיד על מה שעבר כבר, ויש לחוש שמא נדמה לו באותה שעה שהדבר כן ואינו, ונתחלף לו דבר בזולתו, מאחר שלפעמים אין מכירין דברים שסותרים זה לזה. ואיך יעיד עכשיו על מה שראה בתחילה?

אבל כשאנו באים לקיים דבר עמו במקח וממכר או בגיטין וקידושין, ומסברו ליה וסבר, ואנו מכירין שהבין הדברים, כגון זה - לאו שוטה הוא והרי הוא כפקח לכל מה שהוא עושה בדעת שפויה לפנינו...

• **מהי החלוקה בין בני מצוות לאלו הבנינים?**

• **למה נזכרת האמירה 'לאו שוטה הוא'?**

• **מה ההבדל ההלכתי בין פתי לשוטה?**

שבוע יובל
עושים מקום לכולם!

הרב אלישע אבינר

לא כל בני האדם נבראו עם אותה מנת משכל. יש מי שנולד עם יכולות אינטלקטואליות גבוהות, ויש מי שלא זכה לברכת ה' ולא חונן בדעה רחבה. החכמה הינה עיקרו של האדם, על כן אנו מעריכים אותה ואף מעריצים את החכם הנושא אותה. זהו הטעם והשורש לברכות שתיקנו חז"ל למי שרואה חכם... אולם, טעות היא לחשוב שברכות אלו הן רק ביטוי להערצת החכמה ולהאדרתה. נוסח הברכות מעמידנו על בחינה רוחנית חשוב: מקור החכמה הוא ריבוננו של עולם. ה' הוא זה שחלק ונתן אותה לבני אדם.

רעיון זה מודגש אף בנוסח הברכה שבתפילת "שמונה עשרה": "אתה חונן לאדם דעת... חננו מאתך חכמה בינה ודעת". החכמה היא מתנת חיים אלוקית, ולכן ייחסו אנשי כנסת הגדולה את הבינה ללשון חנינה - לרמז שהדעת איננה מהשתדלות האדם אלא מחנינותו יתברך. היא מתנה אלוקית. על כן, אל לו לאדם להתפאר בכישרונותיו השכליים, ואל לו לזלזל במי שנעדר כל חכמה או פקחות.

משפטי הדעת (הרב משה פרבשטיין):

שוטה אינו מושג הזהה ל'חולה נפש', שוטה הוא כל מי שנשתבשה דעתו, ונפגעו אצלו תהליכי המחשבה או ההתנהגות. ההלכה העוסקת בשוטה אינה מתייחסת, לרוב, לסיבה שגרמה לשטות, אלא לתוצאותיה. ברור שלא כל שיבוש בחשיבה או בהתנהגות יקבע שם 'שוטה'. רק שיבוש בדרגת חומרה מסוימת יגרום להחיל על האדם שם זה.

כאשר שיבוש הדעת חל בהיקף רחב של החשיבה וההתנהגות, הוא נקרא בפוסקים 'שוטה גמור' או 'שוטה' סתם. כאשר שיבוש הדעת חל רק בחלק מצומצם ומוגדר של החשיבה או ההתנהגות, ובשאר דבריו הוא נוהג ופועל כשורה, הוא נקרא 'שוטה לדבר אחד'. המפגר, או 'הפתי' כפי שהוא מכונה בפי הפוסקים, הרי הוא נכלל בכלל השוטה רק כאשר הוא בדרגת פיגור חמורה... דרגת הרצון ושיקול הדעת הנדרשים מאדם כדי לתת תוקף למעשיו, אינם אובייקטיביים. דהיינו, אין צורך שדרגת רצונו ושיקול דעתו יהיו תואמים לרצונו ושיקול דעתם של רוב בני האדם, ולפיכך, כאשר המעשה בעצמותו אינו מעשה שטות, ולפי דעתו הוא רוצה לעשות מעשה זה, כל שיש לו מינימום דעת, ושיקולו תואמים את רמת דעתו, יש תוקף למעשיו, ואין בכוחנו לבטל את המעשה מכוח הטענה שאילו היה מבין יותר היה נוהג באופן אחר, שאם כן אין לדבר סוף, שהרי בכל דרגת הבנה אפשר לטעון כן. והאדם פועל, וצריך לפעול, לפי ההבנה שיש לו עצמו, ולא לפי הבנת אחרים.

מה שאין כן אצל השוטה לדבר אחד, חששותינו הם ששיקולו אינם תואמים את דעתו שלו, והחלטותיו אינן תואמות את רמת ההבנה שלו עצמו, והרי זה כעין מקח טעות, לפי שהוא עצמו ברמת ההבנה שלו, בלא השטות שדוחפת אותו לפעול, יתכן שהיה נוהג באופן אחר.

- *אבינו בדתנו האלקית של פתי מושגיה לחיובו באמצעות, ואילו בדתנו האלקית של 'שוטה' אבירי אמת?*
- *אין מושגיה?*
- *אבינו בדתנו היא רכיב חשוב כל כך בקיום האמצעות?*